

ΝΙΚΟΛΑ ΜΠΑΡΡΟ

*ερωτικά γράμματα
από τη Μονμάρτη*

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΠΕΛΑΓΙΑ ΤΣΙΝΑΡΗ

ΝΙΚΟΛΑ ΜΠΑΡΡΟ

*ερωτικά γράμματα
από τη Μονμάρτη*

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΠΕΛΑΓΙΑ ΤΣΙΝΑΡΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Ξένη λογοτεχνία

Σύγχρονη ξένη λογοτεχνία – 469

Νικολά Μπαρό, *Ερωτικά γράμματα από τη Μονμάρτη*

Nicolas Barreau, *Die Liebesbriefe von Montmartre*

Μετάφραση από τα γερμανικά: Πελαγία Τσινάρα

Διορθώσεις: Δέσποινα Ζηλφίδου

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Φιλμ, μοντάζ: Μαρία Ποινιού-Ρένεση

Copyright© Thiele Verlag, 2018

All rights reserved by and controlled through Thiele Verlag.

This agreement by arrangement with Thiele Verlag and SalmaiaLit

Copyright© για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε.

(Εκδόσεις Πατάκη), 2019

Πρώτη έκδοση στη γερμανική γλώσσα από τις εκδόσεις Thiele Verlag,

Μόναχο, 2018

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Οκτώβριος 2019

K.E.T. Γ564 K.E.Π. 704/19 ISBN 978-960-16-8474-1

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Για τη μητέρα μου,
που μου έδειξε τον τάφο του Χάινριχ Χάινε.
Και τόσα άλλα,
που πάντα θα θυμάμαι.
Ευχαριστώ για όλα.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	13
Ο κόσμος χωρίς εσένα	15
Κάθε άνθρωπος χρειάζεται ένα μέρος όπου να μπορεί να πάει	37
Κανένας άνθρωπος δε θα έπρεπε να μένει μόνος για πολύ καιρό	48
Ο Αρτύρ της Στρογγυλής Τραπέζης	58
Πάπια κονφί	68
Τακτοποιώντας ντουλάπες	85
Η γυναίκα στα δέντρα	92
Παντός καιρού	106
Μπορείς να με πάρεις αγκαλιά, σε παρακαλώ;	122
Χαμένες βεβαιότητες	132
Οι καλοί Σαμαρείτες	147
Γεμάτος κι ο ουρανός κι η γη από πράγματα ανεξήγητα	156
Νιώθοντας καλύτερα και χειρότερα την ίδια στιγμή. . .	166
Μ' αγαπά, δε μ' αγαπά	176
Στην άκρη ενός δάσους, στην άκρη της ανάμνησης . . .	188
Η κλειστή πύλη.	199
Ορφέας	214
Ο χάρτης της καρδιάς μου	225

Ανακαλύψεις	239
Η μεγάλη σιωπή	250
Secret Heart	260
Στην αυλή των συντηρητών	268
Ήλπιζα τόσο να ήσουν εσύ	277
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	283
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	291

*Αγαπημένη μου, αχ έλα,
να σ' έχω πάλι
σαν κάποτε τον Μάη.*

ΣΤΗ ΜΟΝΜΑΡΤΗ, τον ξακουστό εκείνο λόφο στα βόρεια προάστια του Παρισιού, όπου οι τουρίστες συνωστίζονται στην Πλας ντυ Τερτρ γύρω από τους πλανόδιους ζωγράφους που δημιουργούν έργα αμφίβολης ποιότητας στον καμβά τους, όπου την άνοιξη τα ζευγαράκια πιασμένα από το χέρι κάνουν βόλτες στα γεμάτα κόσμο σοκάκια, για να καθίσουν τελικά, λιγάκι ξέπνοα ίσως, στα σκαλοπάτια της Σακρέ Κερ και να θαυμάσουν από ψηλά τη θέα τούτης της πόλης που λαμποκοπά στο τελευταίο τρυφερό ροδαλό φως της μέρας προτού πέσει η νύχτα – εκεί, λοιπόν, βρίσκεται και ένα κοιμητήριο. Ένα πολύ παλιό κοιμητήριο, με χωμάτινα δρομάκια και μακριές σκιερές αλές, που περνούν μέσα από φιλύρες και σφεντάμια κι έχουν ονόματα και αριθμούς σαν τις οδούς μιας κανονικής μικρής πόλης. Μιας πολύ ήσυχης πόλης. Ορισμένοι από τους νεκρούς που αναπαύονται εδώ είναι διάσημοι, άλλοι πάλι καθόλου. Υπάρχουν τάφοι με περίτεχνα μνημεία και μορφές αγγελικές που φορούν μακριά πέτρινα ενδύματα, απλώνουν ευγενικά τα χέρια και έχουν το βλέμμα στραμμένο προς τον ουρανό.

Ένας άντρας με σκουρόξανθα μαλλιά περνά την πύλη του κοιμητηρίου. Κρατά από το χέρι ένα μικρό αγόρι και κοντοστέκεται σε έναν τάφο που λίγοι μόνο άνθρωποι γνωρίζουν. Εδώ δεν αναπαύεται κάποια σημαντική προσωπι-

κότητα. Ούτε συγγραφέας, ούτε μουσικός, ούτε ζωγράφος. Ούτε καν κάποια κυρία με τας καμελίας. Μονάχα ένας άνθρωπος που αγαπήθηκε πολύ.

Ο άγγελος στην μπρούντζινη πλάκα που έχει στερεωθεί στο μάρμαρο είναι, ωστόσο, από τους ωραιότερους στο κοιμητήριο. Έχει γυναικείο κεφάλι στραμμένο προς τα πίσω, ύψος σοβαρό, ίσως κι ατάραχο, και τα μακριά μαλλιά του κυματίζουν γύρω από το πρόσωπο, σαν να τα φυσάει από πίσω ο άνεμος. Ο άντρας στέκει εκείδ'α σιωπηλός, ενώ το παιδί χοροπηδά ανάμεσα στους τάφους κυνηγώντας πολύχρωμα φτερά.

«Κοίτα, μπαμπά, μια πεταλούδα!» φωνάζει. «Δεν είναι πανέμορφη;»

Ο άντρας νεύει ελαφρά, αδιόρατα σχεδόν. Για εκείνον τίποτα πια δεν είναι όμορφο, και σε θαύματα έχει πάψει προ πολλού να πιστεύει. Πώς θα μπορούσε να φανταστεί καν ότι εδώ, σε αυτό ακριβώς το σημείο, θα συμβεί κάτι τόσο υπέροχο, που πράγματι θα ισοδυναμεί με θαύμα; Για την ώρα, θεωρεί ακόμη τον εαυτό του τον πιο δυστυχημένο άνθρωπο στη γη.

Στο Κοιμητήριο της Μονμάρτης γνώρισε τη γυναίκα του. Πριν από πέντε χρόνια, στον τάφο του Χάινριχ Χάινε. Ήταν μια φωτεινή μέρα του Μάη, κι ήταν η αρχή για κάτι που εδώ και λίγο καιρό έχει λάβει αμετάκλητο τέλος.

Ο άντρας ρίχνει μια τελευταία ματιά στον μπρούντζινο άγγελο με τα οικεία σ' εκείνον χαρακτηριστικά. Ο άντρας γράφει γράμματα, στα κρυφά. Ωστόσο, για αυτό που πρόκειται να συμβεί δεν είναι προετοιμασμένος. Έτσι όπως δεν είναι κανείς προετοιμασμένος για την ευτυχία ή τον έρωτα. Κι όμως, είναι και τα δύο πάντοτε παρόντα. Εκείνος θα έπρεπε κανονικά να το γνωρίζει, ως συγγραφέας.

Ο άντρας λέγεται Ζυλιέν Αζουλαί.

Και αυτός ο Ζυλιέν Αζουλαί είμαι εγώ.

Ο κόσμος χωρίς εσένα

ΕΙΧΑ ΜΟΛΙΣ ΚΑΘΙΣΕΙ στο γραφείο, για να εκπληρώσω την υπόσχεσή μου και να γράψω επιτέλους –επιτέλους!– στην Ελέν, όταν χτύπησε το κουδούνι της εξώπορτας. Αποφάσισα να αγνοήσω το κουδούνισμα, ξεβίδωσα με προσοχή το καπάκι της πέννας μου και ίσιωσα το λευκό φύλλο χαρτί. «Αγαπημένη μου Ελέν» έγραφα και έμεινα να κοιτάζω λιγάκι απεγνωσμένος τις τρεις λέξεις, που έστεκαν εκεί τόσο χαμένες όσο ένιωθα κι εγώ τις τελευταίες εβδομάδες, τους τελευταίους μήνες.

Τι να γράφει κανείς σε έναν άνθρωπο που τον αγαπούσε πάνω απ' όλα στον κόσμο και από κάποιο τραγικό γύρισμα της μοίρας δεν υπάρχει πια; Από την αρχή κιόλας διαισθανόμουν ότι η ιδέα να της δώσω αυτή την υπόσχεση ήταν εντελώς παλαβή. Όμως η Ελέν επέμενε. Και όπως πάντα, όταν η γυναίκα μου έβαζε κάτι στο μυαλό της, ήταν δύσκολο να τη μεταπείσεις με επιχειρήματα. Στο τέλος, επέβαλλε πάντα τη θέλησή της. Και η Ελέν είχε πολύ ισχυρή θέληση. Μόνο όταν βρέθηκε αντιμέτωπη με τον θάνατο δεν μπόρεσε να επιβληθεί. Αυτός είχε ακόμη πιο ισχυρή θέληση από εκείνη.

Το κουδούνι χτύπησε ξανά, αλλά εγώ βρισκόμουν ήδη πολύ μακριά με τις σκέψεις μου.

Χαμογέλασα πικρά και ήταν σαν να έβλεπα ακόμη μπροστά μου πολύ καθαρά το χλωμό της πρόσωπο με τα πράσινα μάτια, που μέρα τη μέρα έμοιαζαν να γίνονται όλο και μεγαλύτερα πάνω από τα βουλιαγμένα της μάγουλα.

«Θέλω μετά τον θάνατό μου να μου γράφεις τριάντα τρία γράμματα» είχε πει κοιτάζοντάς με διεισδυτικά. «Ένα γράμμα για κάθε χρόνο που έζησα. Υποσχέσου μου, Ζυλιέν».

«Και σε τι θα ωφελήσει αυτό;» είχα απαντήσει. «Δεν πρόκειται να σε φέρει πίσω στη ζωή». Τότε ο φόβος και η οδύνη με είχαν καταρρακώσει. Καθόμουν μέρα νύχτα πλάι στο κρεβάτι της Ελέν, της κρατούσα το χέρι κι ούτε ήθελα ούτε μπορούσα να φανταστώ μια ζωή χωρίς εκείνη.

«Γιατί να γράφω γράμματα αφού ποτέ δε θα λάβω απάντηση; Είναι εντελώς άσκοπο» επανέλαβα σιγανά.

Εκείνη έκανε σαν να μην είχε ακούσει τις αντιρρήσεις μου. «Απλώς γράψε μου. Γράψε μου πώς είναι ο κόσμος χωρίς εμένα. Γράψε μου για σένα και για τον Αρτύρ». Χαμογέλασε κι εμένα μου ήρθαν δάκρυα στα μάτια.

«Δε θα είναι άσκοπο, έχε μου εμπιστοσύνη. Είμαι σίγουρη ότι στο τέλος θα υπάρξει μια απάντηση για σένα. Άσε που εγώ –απ’ όπου κι αν βρίσκομαι– θα διαβάζω τα γράμματά σου και θα σε προσέχω».

Κούνησα το κεφάλι και άφησα έναν λυγμό.

«Δεν αντέχω, Ελέν, απλώς δεν αντέχω!»

Και μ’ αυτό δεν εννοούσα φυσικά τα τριάντα τρία γράμματα, αλλά τα πάντα. Τη ζωή μου όλη χωρίς εκείνη. Χωρίς την Ελέν.

Με είχε κοιτάξει τρυφερά και η συμπόνια στο βλέμμα της μου ράγισε την καρδιά. «Φτωχή μου αγάπη» είπε, κι ένιωσα πόση προσπάθεια κατέβαλλε για να μου σφίξει ενθαρρυντικά το χέρι. «Πρέπει να φανείς δυνατός τώρα. Πρέ-

πει να φροντίσεις τον Αρτύρ. Σε έχει ανάγκη». Ύστερα είπε εκείνο που τις εβδομάδες μετά την τελευταία αποκαρδιωτική διάγνωση το είχε πει ήδη πολλές φορές και το οποίο της έδινε τη δύναμη –ενώ σ’ εμένα, καθόλου– να αντιμετωπίζει γαλήνια το τέλος που πλησίαζε.

«Όλοι θα πεθάνουμε, Ζυλιέν. Είναι απολύτως φυσιολογικό. Είναι κομμάτι της ζωής. Απλώς εγώ θα φύγω λίγο πιο νωρίς. Όχι ότι με ευχαριστεί, πίστεψέ με, αλλά έτσι είναι». Ανασήκωσε τους ώμους σε ένδειξη συμβιβασμού. «Έλα, δώσ’ μου ένα φιλί».

Παραμέρισα μια χρυσαφένια μπούκλα από το μέτωπό της και της έδωσα ένα τρυφερό φιλί στα χείλη. Είχε γίνει τόσο εύθραυστη αυτούς τους τελευταίους μήνες της πολύ σύντομης ζωής της που, παρότι την αγκάλιαζα με προσοχή, φοβόμουν πάντα ότι κάτι θα χαλάσω, κι ας είχαν ήδη καταστραφεί όλα. Εκτός από τη γενναιότητά της. Η γενναιότητά της ήταν πολύ πιο μεγάλη από τη δική μου.

«Ύποσχέσου το μου» είπε πάλι, κι είδα μια μικρή λάμψη στα μάτια της. «Πάω στοίχημα ότι όταν θα έχεις γράψει το τελευταίο γράμμα, η ζωή σου θα πάρει μια τροπή προς το καλύτερο».

«Πολύ φοβάμαι πως αυτό το στοίχημα θα το χάσεις».

«Ελπίζω πως όχι». Ένα πολύξερο χαμόγελο γλίστρησε πάνω από το πρόσωπό της και τα βλέφαρά της τρεμόπαιξαν. «Και τότε θέλω ένα τεράστιο μπουκέτο τριαντάφυλλα από εσένα – το μεγαλύτερο που μπορεί να προσφέρει ολόκληρο το καταραμένο Κοιμητήριο της Μονμάρτης».

Έτσι ήταν η Ελέν. Ακόμη και τις πιο άσχημες στιγμές, σε έκανε να γελάσεις. Έκλαιγε και γελούσε συνάμα, ενώ μου έτεινε το ισχνό της χέρι – κι εγώ το έπιασα και της έδωσα τον λόγο μου.

Τον λόγο ενός συγγραφέα. Στο κάτω κάτω, δεν είχε πει τότε έπρεπε να της γράψω τα τριάντα τρία γράμματα. Κι έτσι πέρασε ο Οκτώβριος, ήρθε ο Νοέμβριος, πέρασε κι αυτός, μπήκε ο Δεκέμβριος. Ο ένας στενάχωρος μήνας διαδεχόταν τον επόμενο, οι εποχές του χρόνου μπορεί να άλλαζαν φορεσιά, όμως σ' εμένα όλα φαινόταν ίδια. Ο ήλιος είχε γκρεμιστεί από τον ουρανό, κι εγώ ζούσα σε μια μαύρη σαν το μελάνι τρύπα, όπου δεν υπήρχαν πια λέξεις. Στο μεταξύ, είχαμε Μάρτιο, κι εγώ δεν είχα γράψει γράμμα. Ούτε ένα.

Όχι ότι είχα προσπαθήσει. Ήθελα βέβαια να κρατήσω την υπόσχεσή μου – άλλωστε ήταν η τελευταία επιθυμία της Ελέν. Το καλάθι των αχρήστων ήταν γεμάτο τσαλακωμένα φύλλα χαρτί, όπου ήταν γραμμένες ένα σωρό μισοτελειωμένες φράσεις. Φράσεις όπως:

Ελέν μου, που σε αγάπησα πάνω απ' όλα, από τότε που δεν είσαι εδώ, για μένα δεν υπάρχει...

Αγαπημένη, έχω τόσο κουραστεί από όλον αυτό τον πόνο, κι ολοένα πιο συχνά αναρωτιέμαι αν η ζωή έχει καν...

Πολυαγαπημένη μου, χθες βρήκα τη μικρή χιονόμπαλα από τη Βενετία. Ήταν πίσω πίσω στο κομοδίνο σου, και δεν μπορούσα παρά να θυμηθώ πώς οι δυο μας...

Εσύ που υπήρξες ο πιο αγαπημένος μου άνθρωπος σε όλο τον κόσμο, μου λείπεις κάθε μέρα, κάθε ώρα, κάθε λεπτό, δεν ξέρεις καν...

Αγαπημένη Ελέν, χθες ο Αρτύρ είπε ότι δε θέλει να έχει έναν θλιμμένο μπαμπά και ότι άλλωστε εσύ είσαι καλά εκεί ανάμεσα στους αγγέλους...

Ελέν, maigday, maigday, τούτη είναι η κραυγή για βοήθεια ενός ανθρώπου που πνίγεται, έλα πίσω, δεν μπορώ...

Άγγελέ μου, χθες τη νύχτα σε είδα στο όνειρό μου και απόρησα που το πρωί δεν ήσουν πλάι μου...

Αγαπημένη μου, που μου λείπεις τόσο, σε παρακαλώ μη σκεφτείς ότι έχω λησμονήσει την υπόσχεσή μου, αλλά...

Αλλά δεν είχα καταφέρει να βάλω στο χαρτί κάτι πέρα από αυτό το ανήμπορο ψέλλισμα. Καθόμουν εκεί, καταβεβλημένος από τη δυστυχία μου. Είχα απλουστάτα βουβαθεί. Δεν είχα γράψει τίποτε απολύτως γενικά –πράγμα όχι ακριβώς ωφέλιμο για έναν συγγραφέα–, και αυτός ήταν μάλλον ο λόγος που τώρα το κουδούνι χτυπούσε σαν δαιμονισμένο.

Αναστενάζοντας, άφησα την πένα στο γραφείο, σηκώθηκα και πήγα στο παράθυρο. Κάτω, στην οδό Ζακόμπ, στεκόταν ένας μικρόσωμος, κομφά ντυμένος κύριος με ένα σκούρο μπλε αδιάβροχο πανωφόρι, ο οποίος προφανώς είχε αποφασίσει να μην ξεκολλήσει το δάχτυλό του από το κουδούνι. Το φοβόμουν αυτό.

Ο άντρας κοίταξε ψηλά, στον νοτισμένο ανοιξιάτικο ουρανό, όπου ο άνεμος έδιωχνε μακριά τα σύννεφα, κι εγώ βιάστηκα να τραβήξω πίσω το κεφάλι μου.

Ήταν ο Ζαν-Πιερ Φαβρ, ο εκδότης μου.

ΑΠΟ ΤΟΤΕ ΠΟΥ ΘΥΜΑΜΑΙ τον εαυτό μου κινούμεν στον κόσμο των ωραιών λέξεων. Στην αρχή δούλεψα ως δημοσιογράφος, μετά άρχισα να γράφω σενάρια. Και στο τέλος έγραψα το πρώτο μου μυθιστόρημα. Μια «ρομαντική κωμωδία», που φαίνεται πως κάποια χορδή είχε αγγίξει και,

προς έκπληξη όλων μας, έγινε μπεστ σέλερ. Ανέκαθεν λεγόταν ότι το Παρίσι είναι η πόλη του έρωτα, όμως αυτό δεν ισχύει απαραίτητως για τη θεματολογία που αναζητούν οι Παριζιάνοι εκδότες. Εγώ τότε δεχόμουν τη μία απόρριψη μετά την άλλη ή δε λάμβανα καν απάντηση, ώσπου αναπάντεχα μια μέρα επικοινωνήσε μαζί μου ένας μικρός εκδοτικός οίκος, που είχε την έδρα του στην οδό ντε Σεν. Ενώ οι συνάδελφοί του κοίταζαν να βρουν κείμενα υψηλής λογοτεχνίας, και διανοήσης, ο Ζαν-Πιερ Φαβρ, εκδότης στον οίκο Garamond, είχε λατρέψει το διασκεδαστικό, ολιγοσέλιδο χειρόγραφό μου, που ήταν γεμάτο από κωμικοτραγικές καταστάσεις και δεν του έλειπε ο ρομαντισμός.

«Είμαι εξήντα τριών ετών, κι υπάρχουν ολοένα λιγότερα πράγματα που με κάνουν να γελάω» είχε πει όταν συναντηθήκαμε για πρώτη φορά στο Café de Flore. «Το βιβλίο σας, κύριε Αζουλαί, με έκανε να γελάσω, κι αυτό το κάνει ήδη να υπερτερεί από τα περισσότερα βιβλία σήμερα. Ούτως ή άλλως γελάμε όλο και λιγότερο όσο μεγαλώνουμε, πιστέψτε με». Άφησε έναν βαθύ αναστεναγμό και χαλάρωσε στη δερμάτινη πολυθρόνα του, μπροστά από το παράθυρο στον πρώτο όροφο του καφέ, όπου είχαμε βρει ένα ήσυχο τραπέζι. Ύστερα σήκωσε ψηλά τα χέρια, σε μια αστεία κίνηση απόγνωσης. «Αναρωτιέμαι πού χάθηκαν όλοι αυτοί οι συγγραφείς που είναι ακόμη σε θέση να γράφουν μια καλή κωμωδία. Κάτι που να έχει ψυχή και συναίσθημα. Όμως όχι! Όλοι θέλουν να γράφουν για την απελπισία, την κατάρρευση, το μεγάλο δράμα. Δράμα και πάλι δράμα». Χτύπησε μερικές φορές το μέτωπό του, όπου τα γκριζα του μαλλιά, που είχαν ήδη αρχίσει να αραιώνουν, ήταν καλαίσθητα χτενισμένα προς τα πίσω. «Η κατάθλιψη της μεγαλούπολης, νταντάδες-δολο-

φόνοι, εικόνες φρίκης εμπνευσμένες από την Αλ Κάιντα και Σία». Σκούπισε με το χέρι μερικά ψίχουλα από το τραπέζι. «Όλα έχουν έναν λόγο ύπαρξης βεβαίως, αλλά...» Έσκυψε μπροστά και με κοίταξε πολύ σοβαρά με τα φωτεινά του μάτια. «Θέλω να σας πω κάτι, νεαρέ μου. Είναι πολύ πιο δύσκολο να γράφεις μια καλή κωμωδία απ' ό,τι φαντάζεται κανείς. Να σκαρώσεις κάτι από το τίποτα, κάτι που να μην είναι γεμάτο κοινοτοπίες και όμως να διαθέτει εκείνη την υπέροχη ελαφρότητα που μας αφήνει με την αίσθηση ότι τη ζωή αξίζει να τη ζήσει κανείς παρ' όλες τις δυσκολίες – αυτό σημαίνει αληθινή τέχνη! Εγώ πάντως είμαι πια πολύ μεγάλος για ιστορίες που αφού τις διαβάσεις σκέφτεσαι ότι το καλύτερο είναι να βρεις αμέσως τον πρώτο ουρανοξύστη και να βουτήξεις στο κενό». Έσκισε με ανυπομονησία τρεις ατομικές συσκευασίες ζάχαρης, τις έριξε στον φρεσκοστυμμένο χυμό πορτοκάλι και άρχισε να γυρίζει σαν μανιασμένος το κουτάλι στο ποτήρι. Ξαφνικά αναφώνησε σαν να του ήρθε μια καινούρια ιδέα.

«Ή ο κινηματογράφος! Πάρτε τον κινηματογράφο!» Έκανε μια επιτηδευμένη παύση κι εγώ περίμενα με αγωνία τι θα ακολουθούσε. Αυτός ο άνθρωπος ήταν έξοχος ρήτορας – το είχα πια καταλάβει.

«Τίποτε άλλο παρά θλίψη και φιλόδοξες παλαβομάρες. Καθένας σήμερα θέλει πρώτα απ' όλα να είναι ένα πράγμα: μοναδικός. Εγώ όμως θέλω να γελάω, καταλαβαίνετε; Θέλω κάτι που να κάνει την καρδιά μου να χτυπά δυνατά». Έστρωσε το γαλάζιο γιλέκο που φορούσε κάτω από το σακάκι του και ήπια μια μεγάλη γουλιά χυμό πορτοκάλι. Ξαφνικά, ένα νεανικό πονηρό χαμόγελο πέρασε λαθραία από το πρόσωπό του.

«Είδατε εκείνη την ταινία με τον Ιάπωνα χασάπη που ερωτεύεται το γουρούνι του και στο τέλος επιδίδονται κι οι δύο σε μια διπλή αυτοκτονία κάνοντας χαρακίρι; Θέλω να πω, ποιος επινοεί μια τέτοια ιστορία;» Κούνησε το κεφάλι. «Ο κόσμος έχει τρελαθεί. Πραγματικά νοσταλγώ ανθρώπους σαν τον Μπίλλυ Γουάιλντερ ή τον Πίτερ Μπογκντάνοβιτς. Αυτοί μάλιστα, ήταν καλοί». Πλατάγισε μερικές φορές τη γλώσσα του για να τονίσει τα λεγόμενά του. «Ας ελπίσουμε μονάχα να αντέξει λίγο ακόμα ο Γούντυ Άλλεν. Το *Μεσάνυχτα στο Παρίσι* ήταν απλά εξαιρετικό, δε συμφωνείτε; Σε γοήτευε, σε διασκέδαζε με έξυπνο τρόπο, σε έκανε να χαμογελάσεις. Η γυναίκα μου κι εγώ βγήκαμε, θαρρείς, πετώντας από τον κινηματογράφο».

Κατένευσα. Την ταινία αυτή την είχα δει κι εγώ.

«Πιστέψτε με, κύριε Αζουλαί, η ζωή δεν είναι και πολύ διασκεδαστική, γι' αυτό και χρειαζόμαστε περισσότερα βιβλία σαν το μυθιστόρημά σας» έκλεισε τον πύρινο λόγο του και μου έτεινε την πένα του μάρκας Μοντ Μπλανκ για να υπογράψω. «Πιστεύω σε σας».

Αυτό συνέβη μόλις έξι χρόνια πριν. Το μυθιστόρημά μου έγινε μπεστ σέλερ, μου πρόσφεραν ένα συμβόλαιο για τρία βιβλία στις εκδόσεις Garamond, το οποίο με εξασφάλιζε οικονομικά για τα επόμενα χρόνια και μου έδινε την πολυτέλεια να αφοσιωθώ αποκλειστικά στο γράψιμο. Γνώρισα την κοκκινομάλλα Ελέν, που λάτρευε τα ποιήματα του Χάινριχ Χάινε και στο ντους τραγουδούσε τραγούδια του Σασά Ντιστέλ. Έγινε δασκάλα, έμεινε έγκυος, έγινε γυναίκα μου, και οι δυο μας γίναμε γονείς ενός μικρού αγοριού που, όπως τόνιζε πάντα η Ελέν, είχε την τύχη να κληρονομήσει τα σκούρα ξανθά μαλλιά μου και όχι τη δική της καροτί αφάνα.

Η ζωή ήταν γεμάτη φως σαν καλοκαιρινή μέρα, και με ό,τι κι αν καταπιανόμασταν έμοιαζε να πετυχαίνει.

Όσπου μας χτύπησε η τραγωδία.

«Αίμα στο λάθος σημείο» μου είπε ένα πρωί η Ελέν βγαίνοντας από το μπάνιο. «Καλά, δε θα είναι τίποτα σοβαρό».

Υστερα αποδείχτηκε όμως ότι ήταν σοβαρό. Πιο σοβαρό κι από το σοβαρό. Εγώ ήμουν συγγραφέας «ρομαντικών κωμωδιών» που πουλούσαν, έτσι κέρδιζα τα προς το ζην. Και τότε ξαφνικά το λεξιλόγιό μου καταλήφθηκε από βαθιά ανησυχητικές λέξεις όπως «καρκίνος του παχέος εντέρου», «καρκινικός δείκτης», «σισπλατίνη», «μεταστάσεις», «αντλία μορφίνης», «μονάδα ανακουφιστικής φροντίδας».

Το ότι η ζωή δεν ήταν και τόσο διασκεδαστική το μάθαινα τώρα από πρώτο χέρι, παρότι η Ελέν έδειχνε γενναία και η πρόγνωση έμοιαζε αρχικά πολύ αισιόδοξη. Υστερα από έναν χρόνο, η αρρώστια φαινόταν να έχει νικηθεί. Ήταν καλοκαίρι, πήγαμε με τον Αρτύρ στη Βρετάνη, στη θάλασσα. Η ζωή ήταν πιο πολύτιμη από ποτέ, ένα δώρο. Μόλις την είχαμε γλιτώσει φτηνά.

Μετά η Ελέν άρχισε να διαμαρτύρεται για πόνους στην πλάτη. «Γίνομαι σιγά σιγά γριά γυναίκα» αστειευόταν δένοντας στην παραλία το πολύχρωμο παρεό της. Τότε οι μεταστάσεις ήταν ήδη παντού, είχαν αγκιστρωθεί γερά μες στο σώμα της σαν μικρά καβούρια που ήταν αδύνατον να τα διώξεις. Στα μέσα του Οκτώβρη είχαν τελειώσει όλα. Οι μεταστάσεις συρρικνώθηκαν και μαζί τους και η Ελέν, η πάντοτε αισιόδοξη, χαρούμενη και γεμάτη ζωή γυναίκα, που τόσο της άρεσε να γελάει – και μαζί της, όλα τα όνειρα που κάναμε.

Εγώ έμεινα πίσω με τον μικρό μας γιο, μια πολύ βαριά καρδιά, μια ανεκπλήρωτη υπόσχεση κι έναν τραπεζικό λογαριασμό που σταδιακά εξανεμιζόταν. Ήταν Μάρτιος, εδώ κι έναν χρόνο δεν είχα γράψει ούτε μία γραμμή, από το καινούριο μου μυθιστόρημα υπήρχαν όλες κι όλες πενήντα σελίδες και τώρα –δικαιολογημένα– ο εκδότης μου στεκόταν μπροστά στην πόρτα μου κι ήθελε να μάθει τι θα γίνει.

Το κουδούνι είχε σταματήσει να χτυπά.

Ο κύριος Φαβρ ήταν ένας κύριος με τρόπους. Είχε δείξει μεγάλη κατανόηση. Όλους αυτούς τους μήνες δε με πίεσε ούτε μία φορά. Μου είχε δώσει χρόνο, για να συνέλθω, για να τα ξεπεράσω όλα, για να έρθω στα ίσια μου, όπως λένε. Δεν είχε πει κουβέντα για το μυθιστόρημα, το οποίο είχε προγραμματίσει αρχικά για τη φετινή «εκδοτική επιστροφή» και μετά προφανώς το μετέθεσε για την επόμενη άνοιξη.

Μόλις δύο εβδομάδες πριν είχε προσπαθήσει να επικοινωνήσει μαζί μου. Φαίνεται πως η περίοδος χάριτος είχε παρέλθει. Επιφυλακτικές ερωτήσεις στον τηλεφωνητή μου, που τον άφηνα νύχτα μέρα να δουλεύει. Ένα γράμμα γεμάτο συμπόνια, στο τέλος του οποίου υπήρχε μία ερώτηση. Και κάθε τόσο, ο αριθμός του στο κινητό μου τηλέφωνο.

Παρίστανα τον νεκρό, και από μία άποψη ήμουν νεκρός. Η δημιουργικότητά μου είχε σβήσει. Το πνευματώδες ύφος μου είχε μεταλλαχθεί σε κυνισμό. Παρέπαια ενόσω οι μέρες περνούσαν και αρνιόμουν να του μιλήσω. Και τι να του έλεγα άλλωστε; Ότι δε θα ξανάβαζα ποτέ κάτι καλό στο χαρτί; Ότι είχα ξεμείνει από λέξεις; Ένας βαθιά δυστυχημένος άντρας, που είχε δεσμευτεί να γράψει ανάλαφρα, χαριτωμένα μυθιστορήματα – η ειρωνεία της τύχης.

Ποιος θα σκαρφιζόταν ποτέ κάτι τόσο κακεντρεχές; Ο Θεός ήταν ένας σαδιστής χωρατατζής κι εγώ ήμουν εντελώς χαμένος.

«Δράμα, δράμα, δράμα» μουρμούρισα με πικρό χαμόγελο και κρυφοκοίταξα πάλι από το παράθυρο. Ο κύριος Φαβρ είχε εξαφανιστεί. Ανάσανα με ανακούφιση. Φαίνεται πως είχε εγκαταλείψει την προσπάθεια.

Άναψα ένα τσιγάρο και κοίταξα το ρολόι. Άλλες τρεις ώρες είχα για να πάω να πάρω τον Αρτύρ από το νηπιαγωγείο. Ο Αρτύρ ήταν ο μοναδικός λόγος που υπήρχα ακόμα. Ο λόγος για τον οποίο σηκωνόμουν το πρωί, ντυνόμουν, φώνιζα κάτι για φαγητό από το σουπερμάρκετ. Μιλούσα.

Ο μικρός δεν το έβαζε κάτω. Αυτό το είχε πάρει από τη μητέρα του. Με τραβούσε με τα μικρά του χέρια για να μου δείξει τι είχε φτιάξει με τα Lego τουβλάκια, τη νύχτα τρύπωνε στο κρεβάτι μου και κούρνιαζε πλάι μου γεμάτος εμπιστοσύνη, με παρέσερνε σε συζητήσεις, έκανε χιλιάδες ερωτήσεις, σκάρωνε σχέδια. Έλεγε: «Θέλω να πάμε στον ζωολογικό κήπο να δούμε τις καμηλοπαρδάλεις» ή «Μπαμπά, με αγκυλώνουν τα γένια σου» ή «Μου υποσχέθηκες ότι θα μου διαβάσεις κάτι» ή «Η μαμά είναι τώρα πιο ελαφριά κι από τον άνεμο;».

Έσβησα το τσιγάρο και κάθισα πάλι στο γραφείο. Κάπνιζα πολύ. Έπινα πολύ. Τρεφόμεν με χάπια για το στομάχι. Τράβηξα άλλο ένα τσιγάρο από το πακέτο, όπου αντίκρισα την απωθητική φωτογραφία του πνεύμονα ενός καπνιστή. Ορίστε λοιπόν! Θα ερχόταν και το δικό μου τέλος, αλλά πριν απ' αυτό θα έγραφα τουλάχιστον εκείνο το γράμμα – το πρώτο από τα τριάντα τρία, που μου φαινόταν τόσο περιττά όσο και μια βρογχοκήλη, ας πούμε. Γράμματα σε μια νεκρή. Πέρασα το χέρι μέσα από τα μαλλιά μου.

«Αχ, Ελέν, γιατί... Γιατί;» ψιθύρισα και κοίταξα την κοριζαρισμένη φωτογραφία που έστεκε στη σκουροπράσινη δερμάτινη επένδυση του γραφείου.

Το ντιν ντον του κουδουνιού της πόρτας του διαμερίσματος με έκανε να πεταχτώ πάνω. Από την τρομάρα μου τράβηξα την αλυσιδίτσα της παλιομοδίτικης πράσινης λάμπας τύπου «banker» και έσβησα το φως που, χωρίς λόγο, ήταν αναμμένο από νωρίς το πρωί. Ποιος ήταν τώρα πάλι; Ένα δευτερόλεπτο μετά κάποιος κοπάνησε με δύναμη τη γροθιά του πάνω στην πόρτα.

«Αζουλαί; Αζουλαί, ανοίξτε. Ξέρω ότι είστε εκεί μέσα!»

Ναι, ήμουν «εκεί μέσα», στη φυλακή που ο ίδιος είχα επιλέξει, στον τρίτο όροφο, και ξαφνικά ήρθε στον νου μου πώς εγώ με την Ελέν και τη μεσίτρια στεκόμασταν πριν από μερικά χρόνια στα αδειανά δωμάτια αυτού ακριβώς του παλιού διαμερίσματος, που μπορούσαμε να αποκτήσουμε χάρη στην πρώτη δόση της αμοιβής μου. Ένα ονειρεμένο διαμέρισμα, είχε πει η μεσίτρια, ηλιόλουστο, λίγα βήματα μόλις από το βουλευβάρτο Σαιν Ζερμαίν και όμως ήσυχο. «Αλλά χωρίς ασανσέρ» είχε αντιτείνει η Ελέν. «Όταν γεράσουμε, θα φυσάμε και θα ξεφυσάμε ώσπου να ανέβουμε όλα αυτά τα σκαλιά». Είχαμε γελάσει – «όταν γεράσουμε», αυτό φάνταζε τότε πολύ μακρινό.

Παράξενο με τι προβληματίζεται κανείς κάποιες φορές – κι ύστερα όλα έρχονται αλλιώς.

Ο Ζαν-Πιερ Φαβρ είχε πάντως κατορθώσει να μπει μέσα στην πολυκατοικία με κάποιον τρόπο, και είχε καταφέρει να ανέβει σβέλτα όλα τα σκαλιά.

Πιθανότατα θα χτύπησε σε κάποιον από τους γείτονες. Ήλιζα όχι στην Κατρίν Μπαλλάντ, όπου είχαμε αφήσει ένα κλειδί του διαμερίσμάτος μας – για περίπτωση ανάγκης.

Η Κατρίν ήταν η καλύτερη φίλη της γυναίκας μου. Έμενε μόνη έναν όροφο κάτω από εμάς, με τη γάτα της τη Ζαζί, και προσπαθούσε να μου συμπαρασταθεί όσο καλύτερα μπορούσε. Η ίδια, πέντε μέρες πριν από τον θάνατο της Ελέν, πίστευε ακόμα ότι όλα μπορούσαν να έχουν αίσιο τέλος. Κάποιες φορές έμενε με τον Αρτύρ και έπαιζε με τις ώρες μαζί του ένα παιχνίδι με χαρτιά που το λένε Υπο, που ποτέ μου δεν το βρήκα ενδιαφέρον. Ήταν απίστευτα ευγενική, αλλά της έλειπε και της ίδιας υπερβολικά η Ελέν και δεν ήταν σε θέση να με παρηγορήσει στ' αλήθεια – αντιθέτως. Καμιά φορά δεν άντεχα εκείνο το «Αχ, Ζυλιέν...» της και το θλιμμένο, γεμάτο νόημα βλέμμα των φεγγαρίσιων ματιών της που θύμιζαν τη Ζυλί Ντελπού.

Μετά βίας συγκρατιόμουν να μην ξεσπάσω σε λυγμούς μπροστά της. Ευχαριστώ, αλλά δε θα πάρω!

«Αζουλαί; Αζουλαί, αφήστε τα αστεία. Σας είδα λίγο πριν στο παράθυρο. Ανοίξτε την πόρτα! Εγώ είμαι, ο Ζαν-Πιερ Φαβρ, ο εκδότης σας. Με θυμάστε; Μη με αφήνετε να στέκομαι σαν χαζός στον διάδρομο. Θέλω μόνο να σας μιλήσω. Ανοίξτε!» Εκ νέου γρονθοκόπημα στην πόρτα.

Παρέμεινα στην καρέκλα μου χωρίς να κάνω τον παραμικρό θόρυβο. Εντυπωσιακό πώς αυτός ο μικρόσωμος άντρας με τα περιποιημένα χέρια είχε τόση αντοχή και δύναμη.

«Δεν μπορείτε να κρύβεστε εσασί» ακούστηκε πάλι απέξω η φωνή του.

Πώς, μπορώ, σκέφτηκα με πείσμα.

Στις μύτες των ποδιών μου γλίστρησα ως την πόρτα ελπίζοντας να ακούσω τα βήματά του να απομακρύνονται στην ξύλινη σκάλα. Όμως δεν άκουσα τίποτα. Ίσως να στεκόμαστε κι οι δύο έτσι εκεί, εγώ μέσα, αυτός έξω, κρατώ-

ντας την αναπνοή μας και προσπαθώντας να αφουγκραστούμε ο ένας τον άλλον.

Τότε ακούστηκε ένας ήχος σαν κάποιος να έσκιζε μια σελίδα από ένα τετράδιο. Δευτερόλεπτα μετά, ένα λευκό χαρτί εμφανίστηκε κάτω από την πόρτα:

Αζουλαί; Είστε καλά; Πείτε μου, σας παρακαλώ, ότι όλα είναι εντάξει. Δε χρειάζεται να με αφήσετε να μπω, αλλά δε θα φύγω ώσπου να μου δώσετε ένα σημείο ζωής. Ανησυχώ για εσάς.

Προφανώς με φανταζόταν κιόλας πάνω σε ένα σκαμνί με τη θηλιά γύρω από τον λαιμό, σαν τον καταθλιπτικό ήρωα από το *Ψωμί και τουλίπες*, μία από τις αγαπημένες του ταινίες.

Άθελά μου χαμογέλασα και γλίστρησα αθόρυβα πίσω στο γραφείο μου.

Όλα είναι εντάξει, πληκτρολόγησα σε ένα χαρτί και το έσπρωξα κάτω από την πόρτα.

Τότε γιατί δεν ανοίγετε;

Σκέφτηκα μια στιγμή.

Δεν μπορώ.

Η απάντηση ήρθε χωρίς καθυστέρηση.

Τι πάει να πει «δεν μπορείτε»; Είστε γυμνός; Μεθυσμένος; Είστε συντροφιά με κάποια τρυφερή ύπαρξη;

Έκρυψα το πρόσωπό μου στα χέρια μου, πίεσα τα χείλη και κούνησα το κεφάλι. «Τρυφερή ύπαρξη» – μια τόσο παλιομοδίτικη έκφραση σίγουρα μόνο ο Φαβρ θα μπορούσε να τη χρησιμοποιήσει.

Όχι, καμία τρυφερή ύπαρξη. Γράφω.

Έστειλα πάλι το χαρτί κάτω από τη χαραμάδα της εξώπορτας και περίμενα.

Χαίρομαι ιδιαίτερώς που το μαθαίνω αυτό, Αζουλαί. Εί-

ναι πολύ καλό που γράφετε πάλι. Τότε να μη σας ενοχλώ.
Γράψτε, φίλε μου! Και μη χάνεστε. Θα μιλήσουμε σύντομα!

Ναι. Σύντομα! Θα επικοινωνήσω, του έγραφα.

Ο Ζαν-Πιερ Φαβρ κοντοστάθηκε μια στιγμή ακόμη αναποφάσιτος μπροστά στην πόρτα, ύστερα άκουσα τα βήματά του στη σκάλα. Έτρεξα στο παράθυρο και τον είδα να βγαίνει από το κτίριο, να σηκώνει τον γιακά από το παλτό του και να απομακρύνεται με τα αποφασιστικά μικρά του βήματα στην οδό Ζακόμπ με κατεύθυνση το βουλευβάρτο Σαιν Ζερμαίν.

Και τότε, κάθισα στο γραφείο και έγραφα:

Αγαπημένη μου Ελέν,

Η κηδεία θα σου άρεσε. Ακούγεται σαν να συνέβη μόλις χθες, και για μένα έτσι είναι, παρ' όλο που έχεις φύγει ήδη εδώ και έξι μήνες. Από εκείνη τη μέρα του Οκτώβρη, τη λουσμένη σε ένα χρυσαφένιο φως, που τόσο αταίριαστη ήταν για μια κηδεία κι όμως τόσο ταιριαστή με σένα που ήσουν πάντα τόσο φωτεινή, ο χρόνος σταμάτησε. Ελπίζω να με συγχωρέσεις που δε σου έγραφα νωρίτερα. Το πρώτο γράμμα από τα τριάντα τρία άσκοπα γράμματα. Όχι, με συγχωρείς, δε θέλω να γίνω κυνικός. Έτσι το θέλησες, σου έδωσα τον λόγο μου και θα τηρήσω αυτή την τελευταία υπόσχεση. Κάτι είχες στον νου σου όταν το ζήτησες, είμαι βέβαιος. Ακόμη και αν αυτή τη στιγμή δεν ξέρω ακριβώς τι.

Όλα έγιναν τόσο μάταια από τότε που έφυγες.

Όμως, προσπαθώ. Προσπαθώ στ' αλήθεια. Είπες τότε ότι θα διάβαζες τα γράμματά μου απ' όπου κι αν ήσουν. Πόσο θα ήθελα να το πιστέψω! Ότι τα λόγια μου θα φτάσουν σε σένα με κάποιον τρόπο.

Σε λίγο θα μπει η άνοιξη, Ελέν. Όμως, η άνοιξη χωρίς εσένα δεν είναι άνοιξη. Έξω τα σύννεφα ταξιδεύουν, βρέχει κι ύστερα λάμπει πάλι ο ήλιος. Φέτος, δε θα κάνουμε περιπάτους μαζί στον Κήπο του Λουξεμβούργου πιάνοντας τον Αρτύρ από τα χέρια και σηκώνοντάς τον ψηλά με το «ένα, δύο, τρία, πάνω».

Φοβάμαι ότι δεν είμαι πολύ καλός ως πατέρας που μεγαλώνει μόνος το παιδί του. Ο Αρτύρ διαμαρτύρεται ήδη που δε γελάω ποτέ. Πρόσφατα είδαμε μαζί μια παλιά ταινία του Ντίσνεϋ, τον Ρομπέν των Δασών, ξέρεις, εκείνη με τις αλεπούδες, κι όταν ήρθε η σκηνή όπου ο Ρομπέν των Δασών και η συμμορία του αρπάζουν τα σακιά με τα χρήματα από τον κακό πρίγκιπα Ιωάννη με μια τροχαλία, ενώ αυτός ροχαλίζει στο κρεβάτι του, ο Αρτύρ είπε ξαφνικά: «Μπαμπά, πρέπει να γελάσεις, αυτό ήταν πολύ αστείο». Και τότε στράβωσα το στόμα και προσποιήθηκα πως γελούσα.

Αχ, Ελέν! Όλη την ώρα αυτό κάνω, προσποιούμαι. Προσποιούμαι ότι βλέπω τηλεόραση, προσποιούμαι ότι διαβάζω, προσποιούμαι ότι γράφω, μιλάω στο τηλέφωνο, φωνίζω, τρώω, πάω περίπατο, ακούω. Προσποιούμαι ότι ζω.

Έχει γίνει τόσο αναθεματισμένα δύσκολη η ζωή. Βάζω τα δυνατά μου, αυτό πρέπει να το πιστέψεις. Προσπαθώ να φανώ δυνατός, όπως μου είπες, και να συνεχίσω χωρίς εσένα.

Όμως, ο κόσμος χωρίς εσένα έχει τόση μοναξιά, Ελέν. Χωρίς εσένα είμαι τόσο χαμένος. Έχω την αίσθηση ότι δεν μπορώ να κάνω πια τίποτα σωστά.

Η κηδεία, ωστόσο, θα σου άρεσε. Όλοι είπαν ότι ήταν μια ωραία κηδεία. Πράγμα αντιφατικό από μόνο του, ξέ-

ρω, παρ' όλα αυτά... Τα έκανα όλα όπως θα τα ήθελες. Για αυτό τουλάχιστον είμαι περήφανος.

Βρήκα ένα υπέροχο σημείο στο Κοιμητήριο της Μονμάρτης, δίπλα ακριβώς από μια γέριχη καστανιά. Μάλιστα, ο τάφος του Χάινριχ Χάινε δεν είναι μακριά, αυτό θα σου άρεσε. Είπα επίσης σε όλους να μην έρθουν φορώντας μαύρα – έτσι όπως το ήθελες. Εκείνο το πρωινό του Οκτώβρη, λίγες μόλις μέρες πριν από τα τριακοστά τρίτα γενέθλιά σου, όλα θα ήταν τέλεια αν δε σήμαιναν τον οριστικό αποχωρισμό από εσένα. Ο ήλιος έλαμπε, τα φύλλα στραφτάλιζαν με κίτρινους και κόκκινους χρωματισμούς, όλα ήταν τόσο γαλήνια, σχεδόν χαρωπά, και μια μακριά πομπή ανθρώπων ντυμένων με πολύχρωμα ρούχα βάδιζε πίσω από το ανθοστόλιστό σου φέρετρο, σαν να πήγαιναν σε γιορτή. Αναρωτήθηκα αν κάτι πολύχρωμο μπορεί ταυτόχρονα να είναι θλιβερό. Και ναι, μπορεί.

Όλοι ήρθαν. Ο πατέρας σου, ο αδελφός σου, οι θείες κι οι ξαδέλφες σου από τη Βουργουνδία. Η μητέρα μου και η αδελφή της η Καρόλ, που έφερε μάλιστα μαζί της τον γερο-Πολ, τον άντρα της, που τα έχει χαμένα και κάθε λίγα λεπτά ρωτούσε: «Και ποιος πέθανε τώρα;». Ύστερα, το ξέχναγε πάλι αμέσως. Όλοι μας οι φίλοι ήταν εκεί. Ακόμα και η φίλη των νεανικών σου χρόνων, η Άννι, ταξίδεψε από την Ονφλέρ και μπήκε τρέχοντας στο νεκροταφείο την τελευταία στιγμή, αφότου η τελετή στο παρεκκλήσι είχε τελειώσει κι εμείς στεκόμασταν ήδη στον τάφο. Είχε αργήσει πολύ, γιατί κάποιος ανόητος που είχε βαρεθεί τη ζωή του είχε ριχτεί στις γραμμές του τρένου. Κατόρθωσε να βρει έναν ταξιτζή που δέχτηκε να τη φέρει, οδηγώντας με ιλιγγιώδη ταχύτητα στο τελευταίο μέρος της διαδρομής, ως το Παρίσι. Η ανθοδέσμη της από τριαντά-

φυλλα και κρίνους είχε στραπατσαριστεί εντελώς, όπως και να 'χει όμως, η Άννι κατάφερε να είναι εκεί, σαν πιστή φίλη που ήταν.

Ήρθαν πολλοί από τους συναδέλφους σου και οι μαθητές της τάξης σου. Ο διευθυντής του σχολείου είπε μερικά ωραία λόγια στο παρεκκλήσι και ο ιερέας έδωσε τον καλύτερο εαυτό του. Η σχολική χορωδία τραγούδησε με συγκινητικά όμορφο τρόπο το «Άβε Μαρία». Η Κατρίν έβγαλε έναν υπέροχο επικήδειο για εσένα, που τους άγγιξε όλους. Ήταν πολύ ήρεμη και ψύχραιμη, πραγματικά τη θαύμασα για αυτό. Αργότερα μου εξομολογήθηκε ότι είχε πάρει ηρεμιστικό. Όσο για μένα, δε θα ήμουν σε θέση ούτε κατά διάνοια να αρθρώσω κάτι που να θυμίζει λόγο, αυτό σίγουρα το καταλαβαίνεις. Όμως, έβαλα στο παρεκκλήσι μια μεγάλη φωτογραφία σου – εκείνη που στέκεσαι μπροστά από ένα τεράστιο λιβάδι με λεβάντες, με τα χέρια σταυρωμένα στο στήθος, και γελάς όλο ανεμελιά στην κάμερα. Οι πρώτες μας διακοπές μαζί στην Προβηγκία, θυμάσαι; Δείχνεις τόσο ευτυχισμένη σε αυτή τη φωτογραφία, κι ήταν πάντα από τις αγαπημένες μου ακόμη κι όταν διαμαρτυρόσουν ότι ο ήλιος σε στράβωνε και είχες κλειστά τα μάτια.

Διάλεξα κι ένα τραγούδι, που το έβαλαν να παίζει όση ώρα στεκόμασταν στο μνήμα – «Tu es le soleil de ma vie». Γιατί αυτό ήσουν πάντα για μένα, αγάπη μου, ο ήλιος της ζωής μου.

Ο Αρτύρ άρχισε να κλαίει γοερά όταν το φέρετρο κατέβηκε στο χώμα. Σφίχτηκε πάνω μου, μετά στη μαμά. Ήταν για όλους μας φρικτό, προφανώς. Να σε βλέπουμε να χάνεσαι έτσι σε εκείνη τη βαθιά τρύπα, αμετάκλητα και για πάντα. Ο Αλεξάντρ έστεκε πλάι μου, βράχος, και μου

έσφιξε το μπράτσο. «Πίστεψέ με, αυτή είναι η χειρότερη στιγμή» είπε. «Δε θα υπάρξει χειρότερη».

Μου ήρθαν τότε στον νου τα λόγια του Φιλίπ Κλοντέλ που είχε γράψει κάποτε ότι στο τέλος όλοι μας καταλήγουμε να βαδίζουμε πίσω από φέρετρα.

Στεκόμουν εκεί, παραλυμένος, και κοίταζα όλα εκείνα τα λουλούδια και τα στεφάνια με τους ύστατους χαιρετισμούς, κοίταζα το παιδί μου που έκλαιγε και που δεν είχε πια μητέρα, και ύστερα δεν έβλεπα πια τίποτε άλλο, γιατί τα μάτια μου τυφλώθηκαν από τα δάκρυα. Αργότερα, όταν ήμασταν στο εστιατόριο, όλα ήταν πιο εύκολα. Οι άνθρωποι μίλαγαν ζωηρά μεταξύ τους, γέμιζαν τα πιάτα τους, γελούσαν μάλιστα. Όλοι ήταν ανακουφισμένοι που είχε τελειώσει, κι αυτό δημιουργούσε μια πρόσκαιρη οικειότητα και εγκαρδιότητα, τέτοια που καμιά φορά δεν τη βρίσκεις ούτε σε μια χαρούμενη γιορτή όπου ανταμώνουν άνθρωποι από εντελώς διαφορετικούς χώρους. Ακόμη κι εγώ βρέθηκα να κουβεντιάζω και έφαγα μερικά ορεκτικά, γιατί ξαφνικά πεινούσα πολύ, και ο Αρτύρ πεταγόταν από τον έναν στον άλλο και εξηγούσε ότι τώρα είχες πάρει όλες σου τις βαλίτσες και είχες μετακομίσει στον ουρανό, επειδή ήθελες να είσαι όμορφη και εκεί. Και ότι τώρα σίγουρα θα χαιρόσουν που θα έβλεπες επιτέλους ξανά τη μαμά σου (γι' αυτό το τελευταίο δεν ήμουν τόσο σίγουρος – ξέρω πόσο δύσκολη ήταν η μητέρα σου· ελπίζω απλά να μη συνεχίσετε να καβγαδίζετε και στον ουρανό, όπου, όπως ακούγεται, κυριαρχεί η απόλυτη ειρήνη).

Όπως και να 'χει, ο Αρτύρ φαντάζεται ότι στο μεταξú έχεις εγκαταλείψει, σαν με κάποιο μαγικό τρικ, το φέρετρό σου και αιωρείσαι πάνω από τα σύννεφα. Είναι πεισμένος ότι είσαι καλά, γιατί πλέον είσαι άγγελος, και ότι

εκεί πάνω σου δίνουν κάθε μέρα να φας κλαφουτί με κεράσια, εκείνη τη ζεστή τάρτα με τα κεράσια που τόσο σου αρέσει.

Πρόσφατα που του έφτιαξα μακαρονάδα με την αγαπημένη του σάλτσα (ανακατεύουμε λίγη σάλτσα ντομάτας με κρέμα γάλακτος και μετά τα ζεσταίνουμε όλα μαζί σε μια κατσαρόλα – ακόμα κι εγώ μπορώ να το κάνω αυτό), ο Αρτύρ είπε ξαφνικά ότι του είχες διηγηθεί ότι θα κάνεις ένα πολύ μεγάλο, τελευταίο ταξίδι, και ότι εκεί που θα πας δυστυχώς δεν μπορεί να σου τηλεφωνήσει κανείς, ούτε καν στο κινητό, επειδή έχει πολύ κακό σήμα. «Μην ανησυχείς, όμως, μπαμπά» πρόσθεσε, «στο τέλος θα ξανασυναντηθούμε όλοι εκεί και ως τότε η μαμά θα μας επισκέπτεται στα όνειρά μας, έτσι είπε. Εγώ τη συναντάω πολύ συχνά στα όνειρά μου» έσπευσε να μου επιβεβαιώσει, κι εγώ δεν ήμουν απόλυτα βέβαιος αν απλώς μου πούλαγε παραμύθια για να με παρηγορήσει. «Μοιάζει με άγγελο και έχει τώρα πολύ μακριά μαλλιά».

Χθες ζήτησε να μάθει αν πλέον έχεις και φτερά και αν μπορείς πράγματι να δεις ΤΑ ΠΑΝΤΑ από τον ουρανό. Νομίζω ότι έφαγε κρυφά σοκολάτα, αφού είχε πλύνει τα δόντια του, και ανησυχούσε γι' αυτό.

Θα ήθελα πολύ να μπορούσα να αντιμετωπίσω τον θάνατό σου τόσο καλά όσο ο Αρτύρ, Ελέν. Είναι κι εκείνος καμιά φορά θλιμμένος και του λείπει η μαμά του, όμως συμβιβάστηκε πολύ πιο γρήγορα με το γεγονός ότι δεν υπάρχουν πια εδώ κάτω. Με ρωτάει συχνά τι θα έλεγε άραγε τώρα η μαμά – και αναρωτιέμαι κι εγώ. Έχω τόσες ερωτήσεις και καμία απάντηση, αγαπημένο μου πλάσμα. Πού είσαι τώρα;

Μου λείπεις, μου λείπεις, μου λείπεις!

Βάζω ένα θαυμαστικό, αλλά κανονικά θα έπρεπε να υπάρχουν χίλια στη θέση του.

Μέσα στον πόνο μου έγινα ταπεινός. Θα ήμουν ευχαριστημένος αν μπορούσα να σε δανειζομαι από «εκεί πάνω» ένα και μόνο απόγευμα τον μήνα, αν μπορούσαμε να είμαστε μαζί για λίγες μονάχα ώρες. Δε θα ήταν υπέροχο να μπορούσε να συμβεί κάτι τέτοιο;

Αντί γι' αυτό, σου γράφω τώρα επιτέλους. Κάτι είναι κι αυτό.

Χαίρομαι που η μαμά μένει τόσο κοντά. Έτσι μπορεί να φροντίζει τον Αρτύρ. Βοηθάει στ' αλήθεια πολύ. Της λείπεις κι εκείνης. Σε συμπάθησε από την αρχή, από την πρώτη φορά που σε έφερα σπίτι, θυμάσαι; Είναι πραγματικά το αντίθετο της κακιάς πεθεράς. Και όπως κάθε καλή γιαγιά, λατρεύει το μικρό της αγγελούδι. Την κάνει ό,τι θέλει με την ατέρμονη φλυαρία του, κι εκείνη δεν μπορεί να του αρνηθεί καμιά του επιθυμία. Εύκολα θα ζήλευε κανείς. Δε θυμάμαι ποτέ να ήταν τόσο υπομονετική και καλή μαζί μου. Όταν ζεστάνει ο καιρός, οι δυο τους θέλουν να πάνε για δύο εβδομάδες στην Ονφλέρ, στη θάλασσα. Θα κάνει καλό στον μικρό να μη χρειάζεται να βλέπει τη θλιμμένη όψη μου για λίγο καιρό.

Σήμερα το πρωί βρέθηκε ξαφνικά έξω από την πόρτα μου ο Φαβρ. Παρεμπιπτόντως, ήρθε και αυτός στην κηδεία, μαζί με τη γυναίκα του τη Ματίλντε, που φαίνεται να είναι πολύ ευγενικός, ζεστός άνθρωπος. Φυσικά, ο Φαβρ θέλει να μάθει τι γίνεται με το καινούριο μυθιστόρημα. Θεέ μου, δεν ξέρω αν θα καταφέρω ποτέ να το ολοκληρώσω. Τώρα σίγουρα θα έλεγες ότι πρέπει να βάλω τα δυνατά μου, όμως χρειάζομαι λίγο χρόνο ακόμη. Ο χρόνος δίνει, ο χρόνος παίρνει. Ο χρόνος γιατρεύει όλες τις πληγές.

Είναι το πιο ανόητο πράγμα που άκουσα ποτέ μου. Η δική μου πληγή πάντως δεν έχει γιατρευτεί ακόμα.

Το μόνο που μπορώ να ελπίζω είναι πως είσαι καλύτερα, άγγελέ μου! Μια και το σκέφτηκα, να σου πω κάτι που ίσως σε χαροποιήσει: ότι έβαλα να σου φτιάξουν έναν τάφο από μάρμαρο που έχει μια μπρούντζινη πλάκα με το κεφάλι ενός αγγέλου. Ο Αλεξάντρ, ο υπέρτατος εστέτ μας, ήξερε έναν μαρμαροτεχνίτη που συνεργάζεται με έναν γλύπτη, και αυτός έφτιαξε το ανάγλυφο βασιζόμενος σε μια φωτογραφία σου. Έγινε πολύ ωραίο. Ακόμη κι ο Αρτύρ σε αναγνώρισε αμέσως τις προάλλες που πήγαμε στον τάφο. Του είπα ότι σε αυτό το κοιμητήριο συναντηθήκαμε για πρώτη φορά εσύ κι εγώ, στον τάφο του Χάινριχ Χάινε. Αν δεν ήταν αυτός ο ποιητής, του είπα, ίσως ο ίδιος να μην υπήρχε. Αυτό το βρήκε πολύ παράξενο και αστείο.

Αύριο, λοιπόν, θα έρθω στο Κοιμητήριο της Μονμάρτης και θα σου φέρω το πρώτο μου γράμμα. Συγχώρεσέ με που μου πήρε τόσο καιρό. Τώρα που λύθηκαν τα μάγια, το επόμενο θα ακολουθήσει πιο σύντομα. Και θα εκπλαγείς, γιατί έχω σκεφτεί κάτι πολύ ξεχωριστό για την, όπως και να το κάνουμε, μονόπλευρη αλληλογραφία μας.

Ως τότε, αγαπημένη μου Ελέν, ως το επόμενο γράμμα – ώσπου να σ' έχω πάλι όπως κάποτε τον Μάη!

Ζυλιέν